

VILNIAUS MIESTO 1 APYLINKĖS TEISMUI

Laisvės pr. 79A, Vilnius

PAREIŠKĖJAS

VšĮ „Europos žmogaus teisių fondas“

Kodas 302562592

Birutės g. 31, Vilnius

SKUNDAS

DĖL GENERALINĖS PROKURATŪROS BAUDŽIAMOJO PERSEKIOJIMO DEPARTAMENTO PROKURORO 2011-11-28 NUTARIMO ATSIŠAKYTI PRADĖTI IKITEISMINĮ TYRIMĄ

2011 m. gruodžio 22 d.

Vilnius

Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministras Gintaras Steponavičius 2011 metų rugpjūčio mėnesį visiems tėvams, kurių vaikai mokosi nelietuviškose mokyklose, išsiuntė apie 26 000 to paties turinio laiškų trimis kalbomis (baltarusių, rusų ir lenkų), aiškinančių naujus Švietimo įstatymo pakeitimus, jų įgyvendinimo tvarką ir laukiamus teigiamus pokyčius.

2011-09-16 VšĮ „Europos žmogaus teisių fondas“ kreipėsi į LR generalinę prokuratūrą su Prašymu dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo pagal LR BK 170 str. dėl Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro Gintaro Steponavičiaus laiško, kurstančio tautinę neapykantą. Taip pat 2011-09-16 VšĮ „Europos žmogaus teisių fondas“ kreipėsi į LR generalinę prokuratūrą su Prašymu dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo pagal LR BK 168 str. dėl Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro Gintaro Steponavičiaus veiksmų atskleidžiant informaciją apie privatų žmogaus gyvenimą.

VšĮ „Europos žmogaus teisių fondas“ gavo Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2011-10-10 raštą Nr. 17.2-18905 „Dėl atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą“ kartu su Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Baudžiamojo persekiojimo departamento prokuroro Rimvydo Valentukevičiaus 2011-10-07 nutarimu atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Atitinkamai dėl kito teikto prašymo, VšĮ „Europos žmogaus teisių fondas“ gavo Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2011-10-10 raštą Nr. 17.2-18948 „Dėl atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą“ kartu su Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Baudžiamojo persekiojimo departamento prokuroro Rimvydo Valentukevičiaus 2011-10-10 nutarimu atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą.

2011-11-02 VšĮ „Europos žmogaus teisių fondas“ teikė bendrą skundą tiek dėl 2011-10-07, tiek ir dėl 2011-10-10 Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Baudžiamojo persekiojimo departamento prokuroro Rimvydo Valentukevičiaus nutarimų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą.

2011-11-22 Vilniaus miesto 1 apylinkės teisme, išnagrinėjus VšĮ „Europos žmogaus teisių fondas“ skundą, buvo priimta nutartis, kuria VšĮ „Europos žmogaus teisių fondas“ skundas dalyje dėl Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros prokuroro Rimvydo Valentukevičiaus 2011-10-07 nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą panaikinimo buvo pilnai patenkintas ir teismo atitinkamai buvo panaikintas šis Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros prokuroro Rimvydo Valentukevičiaus 2011-10-07 nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą dėl nusikalstamos veikos, numatytos Lietuvos Respublikos BK 168 str. Kitas prokuroro Rimvydo Valentukevičiaus nutarimas, t.y. 2011-10-10 nutarimas, teismo nebuvo panaikintas.

Atsižvelgiant į Vilniaus m. 1 apylinkės teismo 2011-11-22 nutartį, Lietuvos Respublikos generalinėje prokuratūroje buvo pakartotinai išnagrinėjamas VšĮ „Europos žmogaus teisių fondas“ prašymas pradėti ikiteisminį tyrimą pagal Lietuvos Respublikos BK 168 str. VšĮ „Europos žmogaus teisių fondas“ gavo Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2011-11-29 raštą Nr. 17.2-22550 „Dėl atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą“ kartu su Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Baudžiamojo persekiojimo

departamento prokuroro Rimvydo Valentukevičiaus 2011-11-28 nutarimu atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą.

Su 2011-11-28 Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros nutarimu atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą VŠĮ „Europos žmogaus teisių fondas“ nesutinka, todėl, nepraleidžiant nustatyto termino, teikia šį skundą, kuriuo Teismo prašo **panaikinti 2011-11-28 nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą kaip neteisėtą ir įpareigoti LR generalinę prokuratūrą pradėti ikiteisminį tyrimą pagal LR Baudžiamojo kodekso 168 str., dėl Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro Gintaro Steponavičiaus veiksmų atskleidžiant ir panaudojant informaciją apie privatų žmogaus gyvenimą. Tokia pozicija grindžiama žemiau išdėstytais argumentais.**

Pažymėtina, jog Švietimo ir mokslo ministro Gintaro Steponavičiaus šių metų rugpjūtį išsiųsti laišškai buvo adresuoti konkrečioms žmonių grupėms, atskiriamoms pagal tautybės ir kalbos požymį. Manytina, jog tokiu būdu buvo pažeistas 1995 m. spalio 24 d. Europos parlamento ir tarybos direktyvos 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo 8 straipsnis, kuris teigia, kad valstybės narės uždraudžia tvarkyti asmens duomenis, kurie atskleidžia rasinę ar etninę kilmę, politines, religines ar filosofines pažiūras, priklausymą profesinėms sąjungoms, taip pat tvarkyti duomenis apie asmens sveikatą ar intymų gyvenimą. Šiuo atveju, buvo neteisėtai panaudoti ypatingi asmens duomenys, t.y. duomenys, atspindintys jų tautinę priklausomybę.

Minėtina, kad Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 12 str., taip pat Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 17 str. draudžia kištis į privatų asmens gyvenimą ir skelbia žmogaus teisę, kurią suteikia įstatymas, gintis nuo tokio kišimosi. Žmogaus teisę į jo privataus gyvenimo gerbimą taip pat įtvirtina Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 str. su tam tikromis šio straipsnio 2 dalyje numatytomis išlygomis. Pažymėtina ir tai, kad BK 168 straipsnio kontekste svarbus ir Konvencijos 10 str., kurio 2 dalis vienu iš faktorių dėl kurių informacijos skleidimas ribojamas, nurodo siekį apsaugoti kitų asmenų garbę ar teises.

Minėtų laiškų išsiuntimas, panaudojant neteisėtai surinktą informaciją, kurios turinį sudaro žinios apie privatų žmogaus gyvenimą, pažeidžia ir Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnį, kuris teigia, jog kiekvienas asmuo turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas bei Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 7 straipsnį, kuris įtvirtina asmens teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir komunikacijos slaptumas bei 8 straipsnį, garantuojantį teisę į savo asmens duomenų apsaugą.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad neteisėtas informacijos apie asmens privatų gyvenimą atskleidimas ar panaudojimas daro žalą žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumui. Konkrečiu atveju Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijoje buvo atliktas tikslinis monitoringas siekiant surinkti konkrečių žmonių grupių duomenys, išskiriant juos pagal tautybės ir kalbos požymius, t.y. buvo siekta išsiaiškinti kokia yra konkretaus vaiko tautybė bei jo gimtoji kalba. Atitinkamai 2011 metų rugpjūčio mėnesį Švietimo ir mokslo ministras Gintaras Steponavičius išsiuntė to paties turinio apie 26 000 laiškų trimis skirtingomis kalbomis visiems tėvams, kurių vaikai mokosi nelietuviškose mokyklose, siekiant išsiaiškinti naujus Švietimo įstatymo pakeitimus, jų įgyvendinimo tvarką ir laukiamus teigiamus pokyčius. Taigi Švietimo ir mokslo ministras Gintaras Steponavičius, neteisėtai surinkęs duomenis apie konkrečios žmonių grupės tautybę ir kalbą, išsiuntė apie 26 000 to paties turinio laiškų, išverstus trimis skirtingomis kalbomis, adresuotus nelietuviškas mokyklas lankantiems nepilnamečiams asmenims ir tokiu būdu padarė LR BK 168 str. numatytą veiką.

2011-11-28 nutarime prokuroras pakartotinai teigia, kad laiške yra nenurodytas konkretus asmuo, jo tapatybę patvirtinantys duomenys, adresas, taip pat kiti ypatingi asmens duomenys. Pastebėtina, kad prokuroras tokius pačius teiginius dėstė ir priimdamas 2011-10-07 nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, kuris Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2011-11-22 nutartimi buvo pripažintas neteisėtu ir nepagrįstu. Tokie pakartotinai dėstomi prokuroro teiginiai vertinti itin kritiškai ir yra atmestini.

Pabrėžtina, jog VŠĮ „Europos žmogaus teisių fondas“ teiktame 2011-11-02 skunde išaiškino, kad norint, jog laiškas pasiektų adresatą yra privaloma nurodyti asmens vardą, pavardę bei tikslų adresą, taigi **asmens duomenų atskleidimo faktą patvirtina būtent vokas, kuriame buvo Švietimo ir mokslo ministro Gintaro Steponavičiaus laiškas** parašytas atitinkamai baltarusių, rusų ar lenkų kalbomis ir adresuotas konkrečios tautybės nepilnamečiams asmenims. Tačiau prokuroras, žinodamas šias aplinkybes, nepateikė jokio motyvuoto jų vertinimo.

Tuo tarpu, aukščiau nurodyta patvirtina, jog siekiant išversti ir išsiųsti laiškus skirtus tam tikros tautybės asmenims, kalbantiems konkrečia kalba, buvo būtina sudaryti atitinkamą duomenų bazę pagal asmenų tautybę ir kalbą, kas šioje situacijoje yra laikytina, kaip neteisėtas ypatingų duomenų rinkimas apie privatų nepilnamečių asmenų gyvenimą, siekiant nustatyti kokios jis tautybės ir kokia jo gimtoji kalba.

Taip pat pabrėžtina, kad laišakai buvo adresuoti nepilnamečiams asmenims, ypač atkreipiant dėmesį į tai, jog pastarieji yra neveiksnūs. Sunku suprasti kokiu tikslu buvo renkami atitinkami duomenys apie nepilnamečių asmenų tautybę, kalbą ir jiems siųsti tokio pobūdžio laišakai.

Kaip minėta laišakai buvo adresuoti aiškiai apibrėžtam asmenų ratui, t.y. nepilnamečiams, neveiksniems asmenims, griežtai atsižvelgiant į jų tautybę ir kalbą, o pačiame laiške buvo kreipiamasis į šių nepilnamečių asmenų tėvus siekiant skleisti politinę propagandą, paaiškinti Švietimo ir mokslo ministro Gintaro Steponavičiaus poziciją. Jeigu minėti ministro Gintaro Steponavičiaus veiksmai būtų laikomi teisėtais ir nepažeidžiančiais teisės į privatų gyvenimą, taip pat laikomi tinkamu tokios informacijos panaudojimu, tai sekantis žingsnis galėtų būti tokių politinio pobūdžio laiškų išsiuntimas pagal asmenų seksualinę orientaciją, rasę, negalią, socialinę padėtį, tikėjimą. Taigi akivaizdu, kad pripažįstant tokius veiksmus teisėtais, būtų įtvirtinta praktika tvarkyti asmenų duomenis, sudaryti duomenų bazes, kartotekas juos išskiriant pagal tautybę, kalbą, lytinę orientaciją, invalidumą, rasę, tikėjimą ir kita, taip siekiant neva suteikti tikslią informaciją, skleisti politinę propagandą, atlikinėti viešųjų ryšių akcijas, aiškinti pareigūnų poziciją ir kitais panašiais tikslais. **Atsižvelgiant į nurodytą akivaizdu, jog konkrečiu atveju buvo neteisėtai surinkti ypatingi duomenys (vardas, pavardė, asmens kodas, adresas, tautybė, gimtoji kalba ir kita), taip šiurkščiai kišantis į nepilnamečių asmenų privatų gyvenimą ir, griežtai pagal šių asmenų tautybę ir kalbos požymį, kiekvienai asmenų grupei buvo surašyti laišakai jų gimtąja kalbą (baltarusių, rusų ir lenkų) bei išsiųsti pagal baigtinį adresatų sąrašą nepilnamečiams neveiksniems asmenims.**

Pažymėtina, jog dėl aukščiau nurodytų aplinkybių, kurios laikytinos itin svarbiomis, 2011-11-28 nutarime prokuroras iš esmės nieko nepasisakė, jų tinkamai neanalizavo ir nevertino. Vietoj to buvo tarsi bandoma pateisinti ministro Gintaro Steponavičiaus laišką, kryptingai analizuojant jo formą ir turinį, tačiau ignoruojant esminį faktą – jog buvo neteisėtai surinkti ir panaudoti ypatingi asmenų duomenys.

Vadovaujantis aukščiau išdėstytu, tokie Švietimo ir mokslo ministro Gintaro Steponavičiaus veiksmai vertintini kaip neteisėti, pažeidžiantys galiojančius įstatymus ir vertintini kaip neteisėtas informacijos apie asmens privatų gyvenimą atskleidimas ir panaudojimas (LR BK 168 str.).

2011-11-28 nutarime taip pat nurodyta, jog „*nėra pagrindo vertinti, kad ikiteisminis tyrimas dėl pareiškėjo prašyme nurodytų, BK 168 str. numatytų nusikalstamų veikų (informacijos apie privatų asmens gyvenimą atskleidimo ir jos panaudojimo) turėtų būti pradėtas prokuroro reikalavimu, kadangi pareiškėjo prašyme nurodytos faktinės aplinkybės ir jo argumentai nėra pakankami vertinimui, kad tokios galimai padarytos nusikalstamos veikos turi visuomeninę reikšmę*“.

VŠĮ „Europos žmogaus teisių fondas“ įsitikinimu nėra jokio pagrindo abejoti, kad asmens duomenų apsauga, teisė į privatų gyvenimą bei siekis užtikrinti draudimo tvarkyti ypatingus asmens duomenis (atskleidžiančius rasinę ar etninę kilmę, politines, religines ar filosofines pažiūras ir pan.) laikymąsi, yra neabejotai laikytini visuomenei itin reikšmingomis vertybėmis.

Minėtina, jog Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. sausio 16 d. nutarime nurodė, jog visais atvejais, kai prokuroras įgyvendina savo įgaliojimus, nustatytus BPK 409 str. 1 ar 2 dalyje, taip pat visais atvejais, kai prokuroras atsisako šiuos įgaliojimus įgyvendinti, jo sprendimas turi būti pagrįstas teisiniais argumentais. Aiškindamas BPK 409 str. 1 d. vartojamas formuluotes, Konstitucinis Teismas 2006-01-16 nutarime konstatavo, jog formuluotė „nusikalstamos veikos turi visuomeninę reikšmę“ yra sietina ne su kuriuo nors vienu nusikalstamos veikos požymiu ar keliais iš jų (pavyzdžiui, su nukentėjusiojo pareigomis ar socialiniu statusu, su nusikalstamos veikos sukeltu atgarsiu visuomenėje ir pan.), bet su įvairiais nusikalstamos veikos požymiais ir įvairiomis jos padarymo aplinkybėmis. Sprendžiant klausimą ar nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę, kiekvienu atveju būtina įvertinti, kokie padariniai visuomenei, valstybei ir teisinei sistemai galėtų atsirasti, jeigu dėl šios veikos ir dėl kitų analogiškų veikų baudžiamasis procesas nebūtų pradėtas.

Pažymėtina, jog Europos Parlamentui ir Europos Komisijai jau 2011-09-23 buvo pateikta peticija, pasirašyta 297 asmenų (kopija yra byloje), kuria prašoma pradėti tyrimą prieš Lietuvą ir prašoma kreiptis į Europos Teisingumo Teismą būtent dėl Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro Gintaro Steponavičiaus 2011 metų rugpjūčio mėnesį išsiustų minėtų 26 000 laiškų, adresuotų nelietuviškas mokyklas lankantiems nepilnamečiams asmenims.

Taip pat minėtina, kad tokie ministro Gintaro Steponavičiaus veiksmai sukėlė neigiamą rezonansą visuomenėje ir spaudoje, buvo kilęs didelis žmonių pasipiktinimas (pavyzdžiui: „<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/gsteponavicius-apkaltintas-tautines-nesantaikoskurstymu-ir-neteisetu-disponavimu-asmens-duomenimis.d?id=49951636>“; „<http://politika.atn.lt/straipsnis/89887/ministras-gsteponavicius-apkaltintas-tautines-nesantaikos-kurstymu>“ ir kitur), dėl ko atitinkamai buvo kreiptasi į Europos žmogaus teisių fondą bei pateikta peticija Europos Parlamentui ir Europos Komisijai. **Tokie ministro Gintaro Steponavičiaus veiksmai, dėl aukščiau išdėstytų motyvų, neabejotinai įgauna visuomeninę reikšmę kaip netoleruotinas, visuotinai smerktinas bei viešintinas elgesys.**

Pabrėžtina, kad, mūsų vertinimu, nusikalstamą veiką galimai padarė ypač aukštas pareigas užimantis asmuo - Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministras Gintaras Steponavičius. Nusikalstami veiksmai buvo padaryti itin plačiu mastu - net 26 000 nepilnamečių atžvilgiu, kas savaime suponuoja ministro padarytos veikos baudžiamumo užtikrinimą visuomeniškai reikšmingu. Vertintina ir tai, kad dauguma iš 26 000 nepilnamečių, kurių duomenys buvo neteisėtai rinkti, dėl veiksnio neturėjimo, patys negali ginti savo teisių, o galintys tą daryti atitinkamai gali bijoti asmeniškai inicijuoti tyrimą prieš Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministrą, kadangi patys yra moksleiviai, o tuo tarpu dalies mokyklų steigėjais yra būtent pati Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija.

Taigi konkrečiu atveju prokurorui net nereikėjo vertinti tikimybės kokie padariniai visuomenei, valstybei ir teisinei sistemai galėtų atsirasti, jeigu dėl šios veikos ir dėl kitų analogiškų veikų baudžiamasis procesas nebūtų pradėtas, kadangi padariniai visuomenėje jau buvo akivaizdžiai kilę, ministro Gintaro Steponavičiaus veiksmai sukėlė neigiamą rezonansą visuomenėje ir spaudoje, buvo kilęs didelis žmonių pasipiktinimas, o tai patvirtinantys įrodymai buvo nurodyti ir pateikti.

Atsižvelgiant į nurodytą bei remiantis minėtu Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimu, konstatuotina, jog galimai padaryta nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę ir Baudžiamojo persekiojimo departamento prokuroras Rimvydas Valentukevičius turėjo pareigą pradėti baudžiamąjį procesą.

Minėtina ir tai, jog Vilniaus miesto 1 apylinkės teismas 2011-11-22 nutartyje taip pat nurodė, kad prokuroras įgyvendindamas savo įgaliojimus, nustatytus BPK 409 str. 1 ar 2 dalyje, turėjo pateikti pagrįstus, išsamius teisinius argumentus dėl ko atsisako įgyvendinti įstatymu prokurorui suteiktus įgaliojimus, kas konkrečiu atveju išsamiai padaryta nebuvo. Tuo tarpu, atsižvelgiant į 2011-11-28 nutarimo turinį, pagrįstai teigtina, jog Baudžiamojo persekiojimo departamento prokuroras Rimvydas Valentukevičius vėlgi nepasisakė dėl visų reikšmingų aplinkybių, jų nevertino ir neanalizavo, neišdėstė

išsamių teisinių argumentų dėl ko atsisako įgyvendinti įstatymu jam suteiktus įgaliojimus, kas laikytina piktnaudžiavimu procesu.

Vadovaujantis išdėstytu pagrįstai teigtina, kad Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Baudžiamojo persekiojimo departamento prokuroro Rimvydo Valentukevičiaus 2011-11-28 nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, laikytinas kaip nepagrįstas ir neteisėtas.

Atsižvelgdami į išdėstytą teisinį ir faktinį pagrindą, Teismo prašome Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Baudžiamojo persekiojimo departamento prokuroro Rimvydo Valentukevičiaus 2011-11-28 nutarimą panaikinti kaip neteisėtą ir įpareigoti LR generalinę prokuratūrą pradėti ikiteisminį tyrimą pagal LR Baudžiamojo kodekso 168 str., dėl Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro Gintaro Steponavičiaus veiksmų atskleidžiant ir panaudojant informaciją apie privatų žmogaus gyvenimą.

Pagarbiai

VšĮ „Europos žmogaus teisių fondas“
direktorė Malgožata Runevič-Vardyn